

УДК 378.1

ПРОВІДНІ ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. В. САГАРДИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Зобенько Наталія Анатоліївна
м.Черкаси

У статті проаналізовано педагогічні погляди сучасного дослідника в галузі педагогіки вищої школи В. В. Сагарди. Акцентовано увагу на впровадженні цілісної методичної системи підготовки педагога, яка забезпечує ефективність професійної підготовки майбутнього вчителя. Окреслено основні напрями функціонування цієї системи.

Ключові слова: цілісна методична система підготовки педагога, гуманістично-громадянська спрямованість виховання, інноваційність, інтернаціоналізація, особистісно-діяльнісний підхід.

В умовах інформатизації усіх сфер суспільного життя, глобалізації освітніх та економічних процесів, відродження національної культури, модернізації української освіти, її інтеграції до Болонського процесу, особливі значущості набуває проблема пошуку нових концепцій системи підготовки педагогічних кадрів, здатних працювати в умовах ринкових відносин і бути конкурентоспроможним у будь-якій сфері життєдіяльності людини. Сучасному суспільству потрібні освічені, етичні, відповідальні люди, які можуть самостійно приймати й ухвалювати рішення в ситуації вибору, прогнозувати їх можливі наслідки; фахівці, які відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, креативністю мислення. У руслі цих вимог на систему вищої освіти покладено завдання якісної професійної підготовки спеціаліста як однієї із початкових, базових етапів його професіоналізації і становлення.

Потреба розбудови та реорганізації навчально-виховного процесу вищої школи щодо підготовки компетентного фахівця зумовила зростання інтересу громадськості до освітньо-творчої спадщини педагогічних персоналій. Цей процес є інноваційним в історико-педагогічній науці, оскільки він визначає важливі джерела розвитку сучасної педагогічної теорії та практики. Сьогодні особлива увага науковців зосереджена на ідеях, поглядах, концепціях тих педагогів, напрацювання яких мають особистісно-діялісну спрямованість.

До таких педагогів належить Володимир Васильович Сагарда, теоретик і практик, професор, широко відомий не лише на теренах України, але і за її межами. Коло його науково-творчих інтересів було широким, але для нашого дослідження є цінним напрацювання вченого щодо ефективності професійної підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі на основі впровадження цілісної методичної системи підготовки спеціаліста.

Про актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців свідчать дослідження, здійснені останнім часом. Різні аспекти підготовки майбутнього педагога до професійно-педагогічної діяльності розглядалися у наукових дослідженнях, а саме: концептуальні основи формування особистості вчителя (В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, А. Мудрик, В. Сластьонін та ін.); визначення підходів до здійснення ефективної професійної діяльності та обґрунтування єдності теоретичних і практичних складових у підготовці вчителя, гуманітарної спрямованості педагогічної професії (Н. Гузій, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, С. Пехота, О. Пометун, В. Радул, С. Сисоєва та ін.)

Проте у сучасній педагогічній літературі не знаходимо окремих досліджень, де б у систематизованому й узагальненому вигляді аналізувалися педагогічні погляди та освітньо-творча діяльність В.В. Сагарди.

Мета дослідження – проаналізувати наукову спадщину професора В. В. Сагарди щодо підготовки студентів у ВНЗ на

основі впровадження цілісної методичної системи підготовки майбутнього педагога.

Поліфункціональна діяльність В.В. Сагарди, що охоплювала різні аспекти побудови та впровадження в навчально-виховний процес вищої школи програмно-цільового та особистісно-діялісного підходу, його організаторська і наукова діяльність, успішна і результативна робота на педагогічному факультеті Кошіцького університету в м. Пряшіві (ЧСФР) і Чернівецькому університеті, вагомий внесок у навчально-методичний процес, створення навчальних посібників для вищої школи, підготовка науково-педагогічних кадрів стала вагомим підґрунтям для глибокого вивчення і використання досвіду освітньої та наукової діяльності професора.

Неабияка роль у розробці теорії і практики системи підготовки студентів належить видатному педагогу, який уперше не тільки теоретично обґрунтував, але й практично підтвердив можливість впровадження цілісної методичної системи підготовки педагога. Науковець наголошував на тому, що освіта у вищій школі в повній мірі повинна сприяти формуванню самостійного мислення, підсиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному розширенню професійного і загального світогляду спеціалістів, здібних працювати в умовах ринкової економіки. Саме від вищої школи багато залежить, у якій мірі майбутні спеціалісти можуть поєднати сучасні знання та професіоналізм з соціальною активністю і високою моральністю.

Учений, досліджуючи проблему підготовки студентів у ВНЗ, обґрунтував основні положення концепції цілісної методичної системи підготовки педагога в умовах університетської освіти. Розробляючи основні положення зазначеної концепції, дослідник розкрив суть, структуру і зміст підготовленості як інтегративного особистісного утворення, яке об'єднує потребнісно-мотиваційний, практико-діялісний компоненти і духовну досконалість, професійну спрямованість особистості, що пронизує ці компоненти, виконуючи сполучну, координаційну і активізуючу функції; виявив шляхи, форми і методи ефективної реалізації концептуальних положень цілісної методичної системи підготовки педагога (надалі ЦМСПП) у реальній педагогічній дійсності. Особливості функціонування цілісної методичної системи підготовки педагога, на думку вченого, полягають у тому, що ця динамічна система може розвиватися на основі певних педагогічних принципів: єдність змісту і практичної значимості навчальної життєдіяльності; виховання і самовиховання; освіта і самоосвіта; поєднання виховних впливів з розвитком творчої активності і самодіяльності, індивідуальних, колективних, комплексних і диференційованих форм навчання і виховання; професійна спрямованість і науково-дослідний характер змісту підготовки.

Чимало цінних ідей висловив автор стосовно впливу реалізації ЦМСПП на рівень підготовленості майбутніх педагогічних працівників до здійснення професійно-педагогічної діяльності, а також на основі аналізу та узагальнення зарубіжного досвіду намітив можливі шляхи підготовки на педагогічних факультетах і відділеннях університетів педагогів з присвоєнням ступеня "бакалавр" і "магістр" у галузі педагогічних дисциплін.

У своєму дисертаційному дослідженні В. В. Сагарда [5] теоретично розробив і експериментально обґрунтував соціально-педагогічні умови підготовки педагога при системному, програмно-цільовому, особистісно-діялісному підходах, які сприяють формуванню культури навчальної життєдіяльності, забезпеченню самопізнання, саморозвитку і самовдосконален-

ня майбутніх педагогів; виявив специфічний вплив організаційно-педагогічних умов цілісної методичної системи підготовки педагога на професійно-педагогічну адаптацію майбутніх спеціалістів; визначив місце і роль комп'ютерної освіти в цілісній методичній системі підготовки педагога, механізм її реалізації і взаємодії з загальною професійно-педагогічною підготовкою фахівця.

Науковець неодноразово підкреслював на необхідності створення в університеті автономної цілісної методичної системи, яка ґрунтується на основі впровадження цілісного навчально-методичного комплексу. Коротко охарактеризуємо провідні сегменти (напрями) цілісної методичної системи, які, на нашу думку, впливають на ефективність професійної підготовки майбутнього педагога.

1. Введення в навчально-виховний процес вищого навчального закладу інноваційних технологій підготовки. Дослідник В. Сагарда відзначає, що інноваційні технології навчання і виховання передбачають застосування різноманітності форм і методів, оновлення змісту освіти, реалізацію гнучких, варіативних навчальних планів, які відображають як національний, так глобальний її характер. До таких інноваційних методів навчання, який забезпечує інтенсифікацію навчального процесу у вузі, учений відносить метод соціально-педагогічного тренінгу, під яким розуміють активний метод просвіти через взаємодію суб'єктів освітньої діяльності. Ми аналізуємо соціально-педагогічний тренінг також як комплекс інтерактивних форм розвитку особистості у груповій взаємодії, який має значні переваги: груповий досвід протидії відчуженню, допомагає налагодженню міжособистісних стосунків; група є відображенням суспільства в мініатюрі; у групі учасники мають можливість ідентифікувати себе з іншими, що значно підвищує ефективність оволодіння новим досвідом; у групі особистість може отримувати зворотній зв'язок і підтримку з боку інших учасників.

2. Застосування індивідуалізованого підходу щодо підготовки майбутнього педагога, який передбачає навчання за індивідуальними навчальними планами, індивідуальну роботу зі студентами, індивідуально-приписуване навчання, особистісно-орієнтовану організацію самостійної роботи студентів.

3. Використання інформативної технології підготовки майбутнього педагога, яка базується на активному використанні комп'ютерної техніки в наукових психолого-педагогічних дослідженнях, вивчення теоретичних основ обчислювальної техніки і набуття навичок в обробці даних для удосконалення педагогічної майстерності.

4. Технологічна підготовка як важливий елемент здійснення навчально-практичної діяльності. Активна технологізація педагогічної діяльності обумовлює той факт, що майбутній спеціаліст має бути технологічно грамотним і володіти широким арсеналом методів, форм, прийомів, засобів і способів управління педагогічним процесом.

5. Інтернаціоналізація університетської освіти ґрунтується на поглибленому вивченні іноземних мов (на рівні магістра – можливість викладання фахової дисципліни іноземною мовою). Тому цілком актуальним є вивчення і врахування в практиці української освітньої політики провідних тенденцій зарубіжних країн, обмін досвідом, використання теоретико-практичних та творчих напрацювань педагогів для розробок високоякісних програм навчання, унікальних досліджень, інноваційних методів роботи зі студентами, проведення спільних наукових досліджень з метою підвищення авторитету університетської освіти, стимулювання діяльності вчених у нових галузях знань, тощо.

6. Реалізація в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу особистісно-діяльнісного і культурологічного підходів: “Щодо останнього, то мається на увазі, що викладачі усіх кафедр вузу не обмежуватимуться лише розкриттям суто наукових проблем своїх дисциплін, а глибоко усвідомлять необхідність висвітлення гуманітарної проблематики, до того ж уміло виховуватимуть відповідне ставлення студентів до

культурних цінностей свого народу. Це – аналіз світоглядних і методологічних проблем культури в програмах загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін, відображення соціальної проблематики у змісті самостійної та науково-дослідної роботи студентів, соціально-культурологічне обґрунтування теми, мети завдань курсових та дипломних робіт. Це також розробка і впровадження між предметних курсів чи спецкурсів у межах спеціалізації, які б включали кілька блоків питань, таких скажімо, як ті, котрі стосуються власне спецкурсу, шляхів адаптації його до шкільної освіти, культурологічні, історичні, евристичні, соціологічні, етичні питання, що є умовою розвитку професійної ерудиції студента, цілеспрямованого поєднання різних галузей науково-технічного і гуманітарного знання як умови підвищення виховного ефекту освіти” [1; 2; 5]. Доцільність застосування культурологічного підходу забезпечує реальні передумови оволодіння майбутнім спеціалістом змістом системи культурних цінностей і норм властивих українському народу і його окремим етнічним групам; розкриває співвідношення різних структурних компонентів культури, їх варіантів: міфології, релігії, культури, науки як основи глибокого розуміння національних особливостей, традицій, звичаїв, усвідомлення інтегративного характеру громадянськості як морально-етичної цінності у якій проявляються важливі аспекти абсолютно вічних, національних, сімейних цінностей та цінностей особистого життя; формування норм, цінностей, уявлень і сприйняття людиною світу, суспільства, суті і мети людського життя, об'єктивних змін, оновлення життя, духовного оновлення самої людини, її морального піднесення; визнання людини найвищою життєвою цінністю, осмислення єдності людського роду, себе як його невід'ємної частини; сприяє визначенню місця і ролі культури в різних галузях виробництва і підтримання духовних цінностей; оволодіння принципами у сфері національних відносин, формування національної самосвідомості особистості, культури міжнаціонального спілкування [1; 2].

7. Упровадження в навчально-виховний процес ВНЗ проблемно-діяльнісного підходу як умови формування соціальної творчості студента. Цей підхід передбачає, що зміст освітньо-виховного процесу виступає джерелом діяльності, а, таким чином, організатором і регулятором особистості поведінки, життєвої соціальної позиції та адекватної самооцінки людини: “проблемно-діяльнісний підхід зумовлює реалізацію у змісті навчальних предметів як питань, що відповідають нахилам і потребам студента, так і тих, що відповідають наявності особистісного інструментарію для освоєння світу, створюючи тим самим умови для самопізнання і самореалізації кожного студента. Щодо методики реалізації згаданих підходів у навчально-виховному процесі університету, на нашу думку, вона буде ефективною за умови органічного поєднання теоретичних основ з тренінгами, ігровими елементами, з впровадженням нетрадиційних, евристичних методів і прийомів діалогіки, риторики” [1; 2].

8. Оволодіння майбутніми вчителями цінностями народної педагогіки, народознавством, активізація їх самопізнання, самоутвердження, самовдосконалення, самовизначення у професійній і життєвій практиці, розвиток їхньої соціальної активності.

9. Упровадження в навчально-практичну діяльність психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутнього педагога, яка сприяє посиленню методологічних та концептуальних її аспектів як засобу забезпечення цілісної і специфічної спрямованості всієї системи підготовки спеціалістів в умовах університету: “...має сприяти також інтеграція курсів і спецкурсів психолого-педагогічного і методичного характеру як умова кращої реалізації міжпредметних зв'язків та економії часу безперервної психологічної підготовки” [4].

10. Використання у навчально-виховному процесі новаторських методів і прийомів, які сприяють методичному озброєнню майбутніх спеціалістів, розширяють і збагатять їх уявлення про технології соціально-педагогічної взаємодії (у тому числі

впровадження ідей модульного і мікронавчання) як важливої умови проблемної побудови всіх форм організації навчально-виховної діяльності студентів і науково обґрунтованого впровадження нових підходів до організації їх самостійної роботи. Виявлення взаємозв'язку структур програм окремих вузівських і відповідних шкільних предметів сприяє адаптації майбутнього педагога до професійної діяльності. Вивчення у блоці загальноосвітніх предметів історії розвитку і становлення науки відповідно до обраної спеціальності – один із шляхів методологічної і світоглядної підготовки, збагачення духовної культури і оволодіння загальнолюдськими цінностями.

11. З метою посилення практичного компоненту в підготовці педагогів необхідно здійснювати орієнтацію теоретичних курсів на отримання знань, умінь, які потім закріплюються в практичній діяльності; співвіднесення з практикою тематики наукових, творчих випускних робіт; залучення студентів до організації і проведення практично-орієнтованих досліджень у регіоні; участь у проведенні науково-практичних конференцій. Автор неодноразово підкреслює на необхідності і доцільності проведення певної частини практичних і лабораторних занять з психолого-педагогічних курсів на базі загальноосвітніх шкіл. Це сприяє посиленню практичного аспекту підготовки майбутніх учителів, підвищенню їхньої професійної компетентності, дає можливість викладачам та методистам університету ефективно моделювати різні сторони педагогічної діяльності, що допомагає формуванню в студентів професійної самосвідомості в процесі розв'язання типових психолого-педагогічних проблем.

12. З метою творчого підходу до педагогічної діяльності, стимулювання пошуку ефективних способів, прийомів і засобів навчання та виховання під час здійснення професійної діяльності майбутнім педагогом забезпечити правильну організацію науково-дослідницької діяльності (у тому числі курсові і дипломні роботи) з проблем психолого-педагогічних наук [1; 2; 4].

13. Оновлення виховної роботи зі студентами шляхом розробки і реалізації такої її моделі, за допомогою якої створювалися умови для формування у них гнучкої, варіативної системи знань, навичок і вмінь виховної діяльності в школі, трудово-колективі, доволіному соціальному середовищі.

14. Гуманістично-громадянська спрямованість виховання майбутніх спеціалістів, яка розуміється як гуманізація, олюднення соціально-педагогічної взаємодії, а, отже, відносин, діяльності і спілкування суб'єктів цієї взаємодії, підпорядкованих формуванню справжніх громадян, патріотів рідної землі. Дуже влучно, на нашу думку, звучить твердження вченого стосовно того, що саме через гуманізацію відносин, як найважливішого чинника цілісного формування особистості, педагогічна наука здатна визначити шляхи формування моральної зрілості особистості з високою патріотичною свідомістю і міцною громадянською позицією, а разом з тим забезпечити тісну консолідацію членів суспільства навколо національної ідеї.

Особливого значення надавав учений організації освітньо-виховного процесу на засадах гуманної педагогіки, наголошуючи, що освітньо-виховна робота сьогодні вимагає того, "щоб всі її складові підходи, методи і форми її реалізації сприяли як найтіснішому контакту студента з навколишнім світом, виходу його за межі своїх внутрішніх переживань, розширювали соціум безпосереднього оточення, збагачували спектр міжосо-

бистісного спілкування, створювали умови, у яких він знаходив би почуття приналежності, виявляв самооцінку і самовідчуття свого значення, а тим самим свою сутність" [1].

15. Ідея збалансованості інтересів вищої школи і виробництва. Важливим критерієм вибору абітурієнтами вищого навчального закладу є надійні перспективи працевлаштування випускників і розвиток їхньої подальшої кар'єри. Учений слушно відзначає, що "необхідними складовими освітньої політики в області, яка б відповідала збалансованості інтересів вищої школи і виробництва слід вважати: узгодженість профілів підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах області, враховуючи перш за все потребу в таких кадрах; наявність відповідних професорсько-викладацьких кадрів, матеріально-технічної бази і науково-навчально-методичного забезпечення та раціонального використання бюджетних коштів; передбачення в системі регіональної вищої школи підготовки управлінських кадрів за програмами вищої школи чи за програмами додаткової кваліфікації для різних сфер народного господарства (освіти, культури, виробництва) як умови успішної реструктуризації управління, а, отже, стабільного і оперативного керівництва економікою, подолання в ній кризових явищ, а в кінцевому рахунку покращення фінансування освіти і науки; створення регіональної системи професійно-орієнтаційної роботи, яка б відпрацювала механізм соціального замовлення на підготовку професійних кадрів, сприяла свідомому вибору професії молоддю і цим забезпечувала створення соціального комфорту в суспільстві" [1; 2; 3].

Вище зазначені положення дають можливість зробити такий висновок, який полягає в тому, що використання окреслених напрямів цілісної методичної системи підготовки майбутніх педагогів, розроблені та обґрунтовані В.В. Сагардою, у взаємозалежності та взаємообумовленості будуть сприяти вирішенню важливого завдання вузу – розвитку вміння вчитися, потреба майбутніх спеціалістів в самоосвіті та постійному самовдосконаленню.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений нами теоретичний аналіз основних положень професійної підготовки майбутнього педагога в умовах університетської освіти на основі впровадження цілісної методичної системи, розробленої В. В. Сагардою, дозволяє зробити висновок, який засвідчує, що в педагогічних напрацюваннях ученого містяться цінні ідеї стосовно підготовки студентів у ВНЗ та розробки рекомендацій, які дозволяють викладачам усіх навчальних дисциплін значно поглибити методологічну, професійно-практичну, науково-світоглядну і морально-культурологічну основу щодо здійснення теоретико-практичної підготовки спеціаліста, впровадження в навчальний процес вузу нетрадиційних методів соціально-педагогічної взаємодії та форм їх реалізації у змісті підготовки, трансформувати принципи, методи, стратегії і постулати діалогики в методологію педагогіки, реалізуючи при цьому надбання народної педагогіки. Запропоноване дослідження не претендує на всебічний розгляд освітньої діяльності та науково-педагогічної спадщини В.В. Сагарди. У системі подальших досліджень наукової спадщини вченого перспективним є вивчення наукової школи вченого, досвіду організації навчання у вищій школі та підготовки педагогічних кадрів. Предметом окремої наукової праці може бути порівняльний аналіз педагогічних ідей В.В. Сагарди та інших вітчизняних і зарубіжних педагогів сучасності.

Література і джерела

1. Сагарда В. В. Система підготовки педагога в університеті / В. В. Сагарда / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1991. – 321 с.
2. Сагарда В. В. Підготовка педагога-дослідника в умовах університету / В. В. Сагарда / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 1991. – 197 с.
3. Сагарда В. В. Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя, 2004. – Вип. 31. – 439 с.
4. Сагарда В. В. Концепція підготовки педагога в умовах університету і її методичне забезпечення / В. В. Сагарда / Матеріали доповідей і повідомлень науково-методичної конференції 26-28 березня 1991 р. : Відп. ред. Сагарда В. В. – Ужгород, 1991. – 132 с.
5. Сагарда В. В. Система підготовки педагога в умовах університетської освіти : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Сагарда Володимир Васильович. – Київ, 1992. – 480 с.

В статье проанализированы педагогические взгляды современного исследователя в области педагогики высшей школы В. В. Сагарды. Акцентировано внимание на внедрении целостной методической системы подготовки педагога, которая обеспечивает эффективность профессиональной подготовки будущего учителя. Определены основные направления функционирования этой системы.

Ключевые слова: целостная методическая система подготовки педагога, гуманистически гражданская направленность воспитания, инновационность, интернационализация, личностно-деятельностный подход.

Pedagogical views of the modern researcher in pedagogics, Vasyl Sagarda, have been analyzed in the article. The attention has been focused on the implementation of an integrated methodology of a teacher's training system, which ensures the effective training of the future teachers. The basic directions of the functioning this system have been outlined.

Key words: the holistic methodical system of the teacher's training, humanistically-oriented civic education, innovation, internationalization, personality approach, activity approach.